

ŠTREKLJEVA NAGRADA NUŽEJU TOLMAJERJU

Letošnja pomlad je bila neprijazna do dobitnikov Štrekljeve nagrade. Pred nedavnim sta se poslovila dva nagrajenca, zaslužna strokovnjaka: skladatelj in etnomuzikolog Julijan Strajnar ter kmalu za njim še Mirko Ramovš, etnokoreolog in dolgoletni vodja legendarne Akademске folklorne skupine France Marolt. Vrzal je, kolikor je to mogoče, zapolnil nov, po vrsti že 22. izbravec Odbora za Štrekljevo nagrado, koroški Slovenec Nužej Tolmajer. Zaradi pandemije covida-19 je nagrada »pokrila« dve leti, 2022 in 2023.

Štrekljeva nagrada, ki nosi ime po znamenitem jezikoslovcu, slavistu, publicistu, etnologu in zbiratelju ljudskega blaga, Kraševcu iz Gorjanskega pri Komnu Karlu Štreklju, je najvišje priznanje etnološke, slavistične, folkloristične in muzikološke stroke posameznikom in skupinam za izjemne dosežke pri zbiranju in ohranjanju slovenskega ljudskega blaga v besedi in pesmi. Nagrado že od leta 2001 podeljujejo v rojstni občini urednika monumentalne štiridelne zbirke *Slovenske ljudske pesmi*, sprva v njegovi domači vasi Gorjansko, zadnja leta pa v Štanjelu. Prvi nagrajenec je bil Pavle Merku, med raziskovalci in ustvarjalci, ki delujejo zunaj matične slovenske države, pa so mu sledili še Marija Kozar Mukič, Viljem Černo, Engelbert Logar in Ludvik Karničar. Prejemniki iz Slovenije so bili še Milko Matičetov, Zmaga Kumer, Mira Omerzel Mirt, Janez Dolenc, Jasna Vidakovič, Julijan Strajnar, Mirko Ramovš, Marija Stanonik, Jasna Majda Peršolja, Igor Cvetko, Pavel Medvešek, Tomaž Rauch, Marko Terseglav, Rožana Koštiál, Božidar Premrl in Marija Makarovič.

V utemeljitvi za nagrado je bilo v prvi vrsti poudarjeno, da Nužej Tolmajer vse življenje skrbi za slovensko kulturno dejavnost na avstrijskem Koroškem, pri čemer se še posebej ukvarja z mladino. Zelo pomembno mu je tudi ohranjanje slovenske kulturne dediščine, predvsem slovenskega pesemskega izročila. Devetintrideset let je bil tajnik slovenske Krščanske kulturne zveze, ki je v tem času razširila svojo dejavnost na vsa področja kulture, od gledališča, glasbe in literature do raziskovalnih dejavnosti. Posebno pozornost pa so v Zvezi pod Tolmajerjevim vodstvom namenili učenju in izpopolnjevanju slovenskega jezika med mladimi skozi gledališko in lutkarsko dejavnost. Organizirali so tudi jezikovne počitnice v Sloveniji, teden mladih umetnikov ter literarne natečaje za mlade in pevske revije Koroška poje. Prav tako je Nužej Tolmajer vsako leto skrbel za organiziranje Koroških kulturnih dni z različnimi prireditvami v Ljubljani, Mariboru in na Primor-

skem. Bil je pobudnik ustanovitve etnološkega oddelka pri Slovenski krščanski zvezi, iz katerega se je nato v Celovcu razvil Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; od leta 2004 je letošnji nagrajenec tudi njegov predsednik.

Nužej Tolmajer ima velike zasluge tudi za dokumentiranje in ohranjanje slovenske ljudske pesmi na Koroškem. Omogočil in spremljal je številne raziskave ter pripravil vrsto publikacij o njih. Poleg tega vsa leta spodbuja pevce, zборе in skladatelje, da posegajo po slovenskih ljudskih pesmih. Njegova ljubezen do tega izročila se najbolj odraža v knjigi *Tiha zemlja*, v kateri je v skoraj desetih letih zbral več sto slovenskih ljudskih pesmi iz domačih Radiš in okolice. Gre za dediščino tega dela Koroške, ki je bila deloma zapisana že pred sto in več leti, pa tudi za priredbe teh pesmi. Obsežno in raznovrstno gradivo je knjigi priloženo v treh zgoščenkah.

Za prispevek slovenski etnologiji je Nužej Tolmajer leta 2017 prejel Murkovo listino, priznanje Slovenskega etnološkega društva, lani pa za življenjsko delo na kulturnem in narodopisnem področju Tischlerjevo nagrado, najvišje priznanje slovenske skupnosti na Koroškem. Martina Piko-Rustia, predstojnica Narodopisnega inštituta Urban Jarnik, se mu je takrat zahvalila kot človeku, »ki vse svoje življenje kot nenehna svetla luč gori za slovensko kulturo in jezik na Koroškem«. Predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev Zdravko Inzko pa je dejal: »Če pregledamo dolgo, neverjetno dolgo vrsto vseh dejavnosti Nužeja Tolmaierja, bi lahko rekli, da je živel več življenj.« In še, da Nužeja, živo enciklopedijo, poznajo tako v Rožu, Podjuni in Zilji kot na Primorskem! »Zgoščeno bi lahko takole strnili njegova leta: Lahko je biti visok, ali težko je biti velik.«

Letos je ti dve in druga javna priznanja dopolnila še Štrekljeva nagrada za izjemne dosežke na področju zbiranja in ohranjanja slovenskega ljudskega blaga v pesmi in besedi. K slovesnosti podelitve v Štanjelskem gradu so veliko prispevali številni nagrajenčevi prijatelji in sodelavci tako s Koroške kot iz Slovenije in Furlanije - Julijske krajine. Izrečenih je bilo obilo priznanj in iskrenih pohval, najbolj čustveni pa so bili trenutki, ko je Martina Piko-Rustia v svojem nagovoru poleg nagrajenčevih dosežkov in vrlin omenila tudi njegov spomin na bridkosti polno medvojno in povojno otroštvo. Pri tem se je naslonila na pismo, ki ga je Tolmajer pred nekaj leti poslal novinarki Darki Zvonar za objavo v sobotni prilogi mariborskega časnika Večer.

Nužej Tolmajer se je rodil julija 1942, ne doma v Verovcah

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik; iztok.ilich@amis.net.

v fari Radiše na Koroškem, ampak v izgnanstvu v taborišču Frauenaaurach pri Erlangenu na Bavarskem. To je bil njegov rojstni kraj, potem ko so gestapovci njegovo nosečo mamo in takrat štirinajst mesecev staro sestro Marjanco skupaj s teto surovo pregnali z domačije. Ko so vdrli v hišo, je mama padla v nezavest. Kljub temu so jo s konjsko vprego odpeljali do tovornjaka, ki je nadaljeval pot do zbirnega taborišča v Celovcu in od tam naprej v Nemčijo. »O pregonu si doma z mamo v moji mladosti nismo upali govoriti,« je zapisal Nužej Tolmajer. »Če je kdo kaj o tem vprašal, je mama padla v nezavest, prav tako, če je prišel tuj pismonoša ali policist, ko je zagledala nenapovedano uniformo. Ko smo se junija 1946 vrnili domov – oče se je vrnil iz ruskega ujetništva januarja 1946 –, so bili na domačiji nastanjeni Nemci iz Kanalske doline. Po vrnitvi je bilo gospodarsko poslopje podrto in hiša opustošena, zato smo nekaj časa stanovali pri maminih starših. To travmo smo otroci vseskozi doživljali doma. Danes, ko sem sam, mi večkrat prihaja v zavest to kruto obdobje, ki nas je zaznamovalo. Oče je, ko se je vrnil iz ujetništva, rekel, da pozabimo naj ne, odpustimo pa ja.«

Čeprav je bil tudi sam pogosto žrtev raznarodovalnega nasilja nemške večine na južnem Koroškem, je Nužej Tolmajer temu vodilu ostal zvest vse življenje.

